

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

בין היסטוריה לספרות עממית - 13812

תאריך עדכון אחרון 09-12-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' רם בן שלום וד"ר דודו רוטמן

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: David.rotman@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ג' 14:00 בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

היסטוריה היא סיפורו של העבר ושרטוטו של העבר כסיפור. זוהי נקודת המוצא של סמינר משותף זה הבוחן את הקשר בין המהותי והמתודולוגי, הבלתי נתיק, בין היסטוריה לספרות בכלל ולזו העממית בפרט.

הספרות העממית, בז'אנרים השונים בהם היא מופיעה, היא ערוץ ביטוי מרכזי של הזיכרון הקיבוצי. חוקרים מדיסציפלינות מחקר שונות, עמדו זה מכבר על חשיבותה של ספרות זו לבירור שאלות העוסקות בתודעה היסטורית, זהות, חיזוק היסודות המשותפים של קהילות מדומיינות וממשיות ועוד. בסמינר אנו מבקשים לבחון את השיח ההיסטורי-הספרותי באמצעות ניתוח חיבורים עבריים מימי הביניים ומראשית העת החדשה מז'אנרים מגוונים כגון כרוניקות, חיבורי פולמוס, מוסר וספרות יפה המכילה ביקורת חברתית.

ננסה להבין משמעויותיהם ותפקידיהם של הסיפורים המשולבים בחיבורים הללו בתהליכים החברתיים שעבר העם היהודי בתקופות השונות, בזהויות היהודיות המשתנות, בחינוך ובשיח הרב דורי ועוד. בנוסף נדון במקורות תיאורטיים ובמחקרים העוסקים בסוגיות של עיצוב הזכרון הקיבוצי בכלל וזה היהודי בפרט, ובחקר הספרות העממית כמקור היסטורי תוך בירור מערכות הקשרים והפערים שבין היסטוריה, זיכרון, זהות וסיפור.

מטרות הקורס:

1. היכרות עם הסוגיה התיאורטית והמתודולוגית הנוגעת לזיקות בין כתיבה היסטורית לכתיבה ספרותית
2. הקניית מיומנויות וכלי ניתוח לדין בספרות היהודית של ימי הביניים וראשית העת החדשה ולהרמוניזציה טקסטואלית.
3. התנסות בדין מחקרי פרשני העוסק בחיבור היסטורי/ספרותי והצגתו.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לניתוח טקסטים ראשוניים מפרי עטם של יהודים בני אירופה המערבית על ההיבטים ההיסטוריוגרפיים והספרותיים שבהם.
2. להכיר ולהבין חלקים מרכזיים מההיסטוריה של יהדות אירופה, והאופן שבו היא סופרה.
3. לערוך היכרות עם כמה דמויות מפתח מבין היהודים שפעלו באירופה המערבית בימי הביניים, ולהבין את עולמם התרבותי והאינטלקטואלי.
4. להציג רפרזנטציה בכיתה על אחד מנושאי הקורס.
5. לכתוב תזה (בהיקף סמינר או עבודת סיום) על אחד מנושאי הסמינר.

דרישות נוכחות (%) :
100%

שיטת ההוראה בקורס: הוראה פרונטלית, קריאה משותפת של מקורות ודיון בהם.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא: היסטוריה וזיכרון
בחינת המונחים "היסטוריה", "היסטוריוגרפיה", "זיכרון", "תודעה היסטורית", "זיכרון קולקטיבי", והקשר שלהם לסיפורת העממית.
2. תודעה היסטורית וזיכרון קולקטיבי בסיפורים "היסטוריים", פולמוס, אגדה והיסטוריה: קריאה וניתוח בשני חיבורים היסטוריים מדרום איטליה: ספר יוסיפון (דרום איטליה אמצע המאה ה-10); "מגילת אחימעץ" (דרום איטליה, אמצע המאה ה-11)
3. היסטוריוגרפיה וספרות ככלי מוסרי ופולמוסי
קריאה וניתוח בשני חיבורים ספרותיים/היסטוריים מפרובנס:
איגרת יעקב מונציה (פרובנס המאה ה-13), אבן בוחן, קלונימוס בן קלונימוס (פרובנס המאה ה-14)
4. היסטוריה כסיפורי אקסמפלה: קריאה ודיון בחיבורים "מאמץ כח" ליצחק נתן, (פרובנס, המאה ה-15); "ספר יוחסין" לאברהם זכות (פורטוגל/תוניס המאה ה-16); "תקוות ענווים ומאמינים" לאלעזר שלום (פולין המאה ה-18)
5. היסטוריה שטופת דמע, ופואטיקה של אסונות:
קריאה וניתוח בחיבורים ספרותיים/היסטוריים מן המאה השש עשרה והשבע עשרה:
"שבט יהודה" לשלמה אבן וירגה (המאה ה-16); "עמק הבכא" ליוסף הכהן (איטליה המאה ה-16); "יון מצולה" לנתן נטע הנובר (ונציה המאה ה-17)
6. הצגת עבודות תלמידים.

חומר חובה לקריאה:

- ירושלמי, ח. זכור: היסטוריה יהודית וזיכרון יהודי תל אביב 1988
- פונקנשטין, ע., "זיכרון קיבוצי ותודעה היסטורית", תדמית ותודעה היסטורית ביהדות ובסביבתה התרבותית, תל אביב, תשנ"א, 13-40
- אלעזר וינריב, חשיבה היסטורית: פרקים בפילוסופיה של היסטוריה, תל-אביב תשמ"ז, א, בעיקר עמ' 389-453
- פלוסר, ד., ספר יוסיפון. מבוא, חילופי גרסאות, מפתחות, ירושלים תשמ"א, כרכים א-ב, בעיקר כרך א, עמ' 108-216
- Bonfil, Robert., and Ahimaaz ben Paltiel. *History and Folklore in a Medieval Jewish Chronicle the Family Chronicle of Aḥima'az Ben Paltiel*. Leiden :: Brill, 2009.
- בונפיל, ר., "מיתוס, רטוריקה, היסטוריה? עיון במגילת אחימעץ", תרבות וחברה בתולדות ישראל בימי הביניים, (בעריכת מ' בן-ששון, ר' בונפיל, י' הקר), ירושלים 1989, עמ' 99-135.
- יסיף, ע., "אגדה והיסטוריה: היסטוריונים קוראים באגדות מימי הביניים", ציון סד (תשנ"ט) 187-234
- רוסמן, מ., "אומנות ההיסטוריוגרפיה ושיטת הפולקלור", ציון סה (תשנ"ט) 209-218
- יסיף, ע., "אגדה והיסטוריה במחשבה שניה" (שם)
- ספר הזכרונות הוא דברי הימים לירחמאל, מהדורת ע' יסיף, ת"א תשס"א.
- אגרת (וכוח) ר' יעקב מוויניציאה, מהדורת קאבק, ישרון, ו (1868), עמ' 1-34.
- הברמן, א"מ. וקלונימוס בן קלונימוס, אבן בחן. תל אביב: מחברות לספרות, 1956.
- בן שלום, ר., מול תרבות נוצרית: תודעה היסטורית ודימוי עבר בקרב יהודי ספרד ופרובנס בימי הביניים, ירושלים תשס"ז, בעיקר עמ' 1-88, 208-250.
- ר. בן-שלום, "נזירים ויהודים: המנדיקנטים בעיניו של יצחק נתן", זמנים, 100, 2007, עמ' 36-47.

-
- אברהם זכות, ספר יוחסין, מהדורת צ' פיליפאווסקי וא"ח פריימאנן, פרנקפורט תרפ"ה.
R. Ben-Shalom, "Anti-Christian Historiographical Polemic in Sefer Yuhasin", *Hispania Judaica Bulletin*, 13 (2017), pp. 1-42.
- Cohen, J., *A Historian in Exile : Solomon Ibn Verga, "Shevet Yehudah," and the Jewish-Christian Encounter*. Philadelphia 2017
 - Bacon, G., "'The House of Hannover': Gezeirot Tah in Modern Jewish Historical Writing." *Jewish History*, vol. 17, no. 2, 2003, pp. 179-206
 - Joseph Hakohen, *Sefer 'Emeq Ha-Bakha (the Vale of Tears) with the Chronicle of the Anonymous Corrector* (Heb. and Eng.), ed. Karin Almbladh, Uppsala, 1981.

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 80 %
מצגת / הצגת פוסטר / הרצאה / סמינר / פרוסמינר / הצעת מחקר 10 %
נוכחות / השתתפות בסיור 10 %

מידע נוסף / הערות: